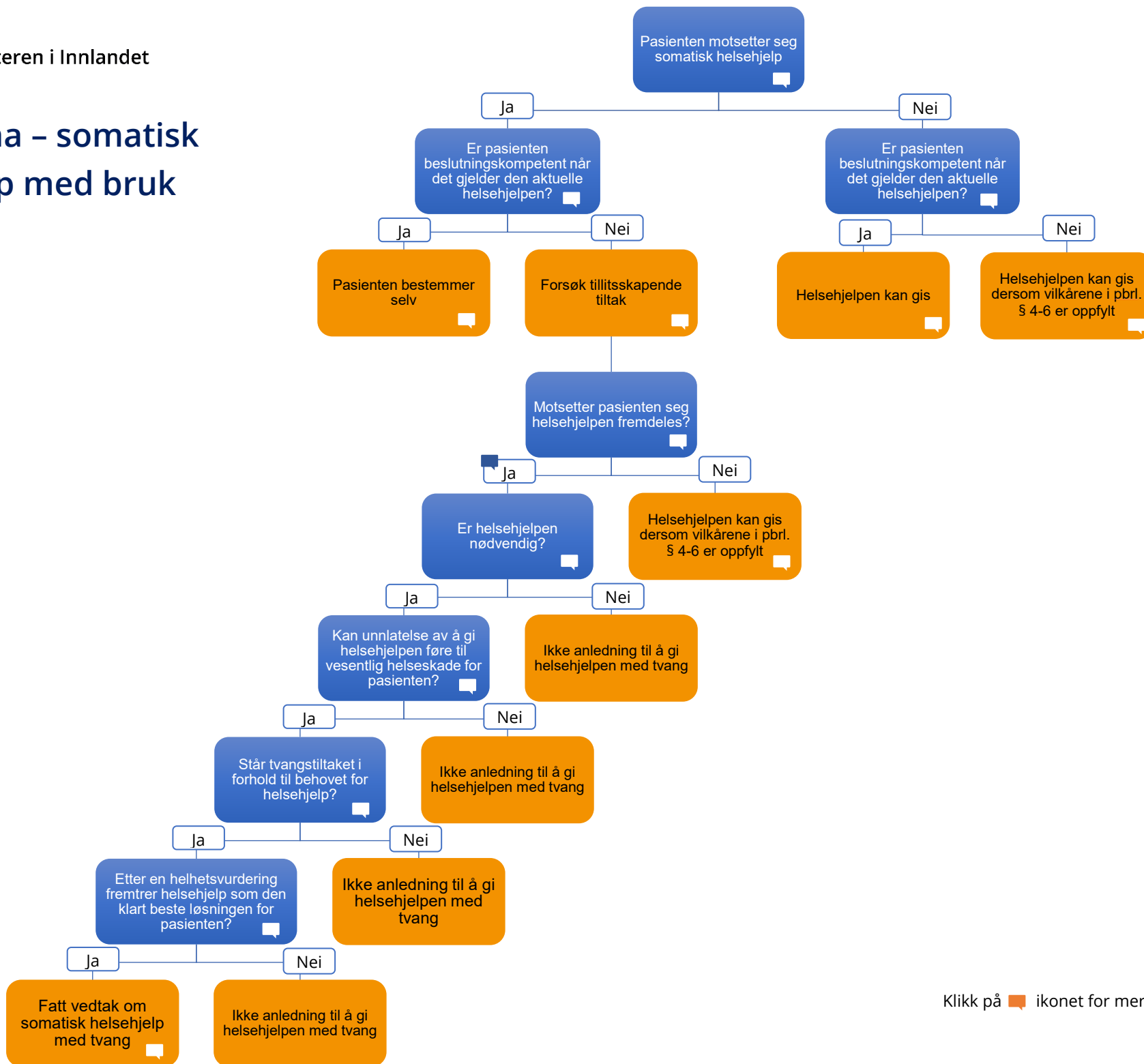

Flytskjema – somatisk helsehjelp med bruk av tvang

Pasient- og brukerrettighetsloven kap. 4A gjelder i de tilfeller pasienter over 16 år motsetter seg tilbud om somatisk helsehjelp.

Motstand kan komme til uttrykk både verbalt, fysisk eller ved andre kommunikasjonsmåter. Eksempler på motstand er pasienter som sier at «de vil hjem» eller at de pakker sakene sine for å dra fra institusjonen. Et annet eksempel er der pasienten slår etter pleiepersonalet ved stell.

Her kan du lese mer om når kap. 4A gjelder: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-2-virkeomrade>

^
Tilbake til toppen

Er pasienten beslutningskompetent når det gjelder den aktuelle helsehjelpen?

Selv om pasienten ikke motsetter seg helsehjelpen, bør det vurderes om pasienten mangler beslutningskompetanse til den aktuelle helsehjelpen. Det er fordi grunnlaget for å gi helsehjelpen er noe ulikt om pasienten mangler beslutningskompetanse eller ikke.

Om pasienten er beslutningskompetent, men ikke motsetter seg helsehjelpen, kan helsehjelpen gis uten videre. Dersom pasienten ikke er beslutningskompetent og ikke motsetter seg helsehjelpen, kan helsehjelpen gis hvis vilkårene i [pasient- og brukerrettighetsloven § 4-6](#) er oppfylt.

Beslutningskompetansen skal vurderes konkret i forhold til den helsehjelpen som skal gis.

Les mer om vurdering av beslutningskompetanse her: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/samtykke-til-helsehjelp#hvem-som-har-beslutningskompetanse>

^
Tilbake til toppen

Helsehjelpen kan gis

Dersom pasienten *ikke* motsetter seg helsehjelpen og *er* beslutningskompetent når det gjelder den aktuelle helsehjelpen, kan helsehjelpen gis uten videre vurderinger.

^
Tilbake til toppen

Helsehjelpen kan gis dersom vilkårene i pbrl. § 4-6 er oppfylt

Dersom pasienten *ikke* motsetter seg helsehjelpen og *ikke* er beslutningskompetent, kan helsehjelpen gis dersom vilkårene i pasient – og brukerrettighetsloven § 4-6 er oppfylt.

§ 4-6 skiller mellom inngrep som er av lite inngripende karakter og helsehjelp som innebærer et alvorlig inngrep for pasienten:

- Den som yter helsehjelp kan ta avgjørelse om helsehjelp som er av lite inngripende karakter med hensyn til omfang og varighet.
- Helsehjelp som innebærer et alvorlig inngrep for pasienten, kan gis dersom det anses å være i pasientens interesse, og det er sannsynlig at pasienten ville gitt tillatelse til slik hjelp.

Les mer om § 4-6 på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/samtykke-til-helsehjelp#om-pasienter-over-18-ar-som-ikke-har-beslutningskompetanse-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Er pasienten beslutningskompetent når det gjelder den aktuelle helsehjelpen?

Om pasienten har beslutningskompetanse, må vurderes etter reglene i pasient- og brukerrettighetsloven kap. 4, <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/samtykke-til-helsehjelp>

Beslutningskompetansen kan bortfalle helt eller delvis dersom pasienten på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, senil demens eller psykisk utviklingshemming åpenbart ikke er i stand til å forstå hva samtykket omfatter.

Vurderingen om beslutningskompetanse skal være begrunnet og skriftlig. Det er den som yter helsehjelp som avgjør om pasienten mangler beslutningskompetanse. Beslutningskompetansen skal vurderes konkret i forhold til den helsehjelpen som skal gis.

Det er utviklet verktøy for hjelp ved vurdering av beslutningskompetanse hos pasienter. Verktøyene fokuserer på 4 områder:

- evnen til å **forstå** informasjon som er relevant for beslutningen om helsehjelp
- evnen til å **anerkjenne** informasjonen i sin egen situasjon, spesielt knyttet til egen lidelse og mulige konsekvenser av de ulike behandlingsalternativene
- evnen til å **resonnere** med relevant informasjon i en avveining av de ulike behandlingsalternativene
- evnen til å uttrykke et **valg**

Les mer om beslutningskompetansevurderinger her: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/samtykke-til-helsehjelp#hvem-som-har-beslutningskompetanse-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Pasienten bestemmer selv

Pasienter som motsetter seg helsehjelpen og som har beslutningskompetanse når det gjelder den aktuelle helsehjelpen, har rett til å bestemme selv.

Pasienter i denne situasjonen har rett til å nekte behandling, selv om helsepersonell kan synes det er en dårlig vurdering. Slike pasienter har rett til å ta dårlige valg for seg selv og har rett til å «gå til grunne».

Pasientens rett til informasjon er viktig i slike situasjoner: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/rett-til-medvirkning-og-informasjon#pasientens-og-brukerens-rett-til-informasjon-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Forsøk tillitsskapende tiltak

Dersom pasienten som mangler beslutningskompetanse motsetter seg helsehjelpen, må tillitsskapende tiltak som hovedregel forsøkes før tvang. Unntaket er der det er «åpenbart formålsløst».

God faglig praksis ved utprøving av tillitsskapende tiltak er at ett og ett tiltak blir prøvd ut om gangen i en situasjon hvor pasienten motsetter seg helsehjelp. Alle som yter helsehjelp til pasienten, må følge det tillitsskapende tiltaket som er bestemt og dokumentere om tiltaket førte til at pasienten tok imot helsehjelpen eller ikke. Virkningen av tiltaket(ene) må følges tett og evalueres fortløpende.

Les mer om tillitsskapende tiltak her: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-3-adgang-til-a-gi-helsehjelp-som-pasienten-motsetter-seg-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Motsetter pasienten seg helsehjelpen fremdeles?

Etter tillitsskapende tiltak er forsøkt på en systematisk måte, må man vurdere om pasienten fremdeles motsetter seg helsehjelpen.

Les mer om motstand mot helsehjelp her: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-2-virkeomrade>

^
Tilbake til toppen

Helsehjelpen kan gis dersom vilkårene i pbrl. § 4-6 er oppfylt

Dersom pasienten *ikke* lenger motsetter seg helsehjelpen og *ikke* er beslutningskompetent, kan helsehjelpen gis dersom vilkårene i pasient – og brukerrettighetsloven § 4-6 er oppfylt.

§ 4-6 skiller mellom inngrep som er av lite inngripende karakter og helsehjelp som innebærer et alvorlig inngrep for pasienten:

- den som yter helsehjelp kan ta avgjørelse om helsehjelp som er av lite inngripende karakter med hensyn til omfang og varighet.
- helsehjelp som innebærer et alvorlig inngrep for pasienten, kan gis dersom det anses å være i pasientens interesse, og det er sannsynlig at pasienten ville gitt tillatelse til slik hjelp.

Les mer om § 4-6 på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/samtykke-til-helsehjelp#om-pasienter-over-18-ar-som-ikke-har-beslutningskompetanse-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Motsetter pasienten seg helsehjelpen fremdeles? - Ja

Dersom pasienten fremdeles motsetter seg helsehjelpen til tross for systematiske tillitsskapende tiltak, kan vedtak treffes dersom de andre vilkårene i loven er oppfylt.

Les mer på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-3-adgang-til-a-gi-helsehjelp-som-pasienten-motsetter-seg-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Er helsehjelpen nødvendig?

Helsehjelpen må anses som nødvendig for å kunne gi helsehjelpen med tvang. Hva som er nødvendig må avgjøres etter en konkret faglig vurdering av det helsemessige behovet til pasienten.

Les mer på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-3-adgang-til-a-gi-helsehjelp-som-pasienten-motsetter-seg-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Kan unnlatelse av å gi helsehjelpen føre til vesentlig helseskade for pasienten?

Det er et vilkår for å yte helsehjelp etter kap. 4A at det kan føre til *vesentlig helseskade* på *pasienten* dersom man unnlater å gi helsehjelp. At helseskaden må være vesentlig betyr at den må ha et betydelig omfang eller konsekvenser. Vesentlighetskravet innebærer at terskelen for å bruke tvang er høy.

Les mer på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-3-adgang-til-a-gi-helsehjelp-som-pasienten-motsetter-seg-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Står tvangstiltaket i forhold til behovet for helsehjelp?

Det er et vilkår etter kap. 4A at tvangstiltaket må stå i forhold til behovet for helsehjelp. Det skal gjøres en forholdsmessighetsvurdering mellom behovet for helsehjelpen og tvangen. Tiltaket må ha klart flere positive sider enn negative konsekvenser.

Les mer på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-3-adgang-til-a-gi-helsehjelp-som-pasienten-motsetter-seg-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Etter en helhetsvurdering fremtrer helsehjelp som den klart beste løsningen for pasienten?

Helsehjelpen kan gis når dette etter en helhetsvurdering fremstår som den klart beste løsningen for pasienten.

I helhetsvurderingen må man på den ene siden legge vekt på hensynet til pasientens selvbestemmelsesrett og pasientens subjektive opplevelse av situasjonen (dvs. pas. ønsker) vs. hensynet til pasientens objektive behov for helsehjelp. Dersom pasientens objektive behov for helsehjelp veier tyngst, og de andre vilkårene er oppfylt, så vil helsetjenesten kunne sørge for at pasienten får forsvarlig helsehjelp selv om han eller hun motsetter seg hjelpen.

To momenter har særlig betydning i helhetsvurderingen:

- graden av motstand
- om det forventes at pasienten gjenvinner beslutningskompetansen i nær fremtid

Les mer på helsedirektoratets nettsider: <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/helsehjelp-til-pasienter-uten-beslutningskompetanse-som-motsetter-seg-helsehjelpen-mv#paragraf-4a-3-adgang-til-a-gi-helsehjelp-som-pasienten-motsetter-seg-lovtekst>

^
Tilbake til toppen

Fatt vedtak om somatisk helsehjelp med tvang

Dersom alle vilkårene i loven er oppfylt, fattes det vedtak etter kap. 4A. [Eksempel på vedtaksmal finnes her.](#)

^
Tilbake til toppen
